

Výsledky letního sčítání labutě velké (*Cygnus olor*) ve východních Čechách v roce 2001

Results of the Mute Swan (*Cygnus olor*) summer census in eastern Bohemia in 2001

David Rešl,⁽¹⁾ Jana Svobodová⁽²⁾

⁽¹⁾ Správa CHKO ČR, Kaplanova 1931, CZ-148 01 Praha 4; e-mail: resl@schkocr.cz

⁽²⁾ Lesnická fakulta ČZU, katedra ekologie, Kamýcká 957, CZ-165 21 Praha 6

Úvod

V roce 2001 se uskutečnilo opakované letní sčítání labutí velkých (*Cygnus olor*) ve východních Čechách, které bylo součástí celorepublikového sčítání labutí v ČR. Přineslo ucelenější pohled na populační dynamiku tohoto druhu a umožňuje lepší srovnání s výsledky z minulých let. Stejně jako v roce 2000 naším úkolem bylo zjistit velikost jednotlivých složek východočeské populace labutě velké a doplnit tak informace získané z předchozích sčítání.

Metodika

Opakované sčítání labutě velké ve východních Čechách proběhlo jako součást sčítání na území České republiky v polovině června 2001. Použitá metodika byla shodná jako v minulosti: Labutě se zaznamenávaly ve třech kategoriích – 1) hnízdící páry (páry vodící mláďata nebo ještě sedící na snůšce), 2) mláďata (počet mláďat v rodince a zastoupení šedohnědě a bíle zbarvených jedinců v rodince), 3) nehnízdící labutě (včetně neúspěšně hnízdících). Obdobně jako v předcházejících akcích takového plošného záberu byli o spolupráci požádáni místní ornitologové, přírodovědci a znalci území, bez jejichž pomoci by nebylo možné dosáhnout uspokojivého výsledku. Vzhledem k velké popularitě labutí byla prostřednictvím médií oslovena i široká veřejnost.

V uváděném počtu sčítatelů jsou zahrnuty jak jednotlivci, tak i kolektivy spolupracovníků, kteří své výsledky zaslali najednou (jsou počítáni jako jeden sčítatel). Pro výpočet procentuálního podílu nehnízdící složky populace jsou jako základní soubor brány jen labutě jednoleté a starší (tedy jen vzletní jedinci).

Pro výpočet podílu barevné mutace „*immutabilis*“ (HUDEC et al. 1994), kdy běžný šedohnědý šat mláďat je nahrazen čistě bílým, byly použity jen údaje s jednoznačně nahlášeným zbarvením mláďat v rodince.

Výsledky

Ve dnech 16. a 17. června roku 2001 bylo ve východních Čechách zkontrolováno 311 vodních ploch a úseků vodních toků. Sčítání se v tomto roce zúčastnilo 24 sčítatelů – jednotlivců nebo kolektivů. Výskyt labutě velké byl zaznamenán na 31 % zkontrolovaných lokalit (tzn. na 95 lokalitách).

Celkem bylo ve východních Čechách sečteno 528 jedinců labutě velké, z toho v jednotlivých kategoriích bylo zjištěno 56 hnízdících párů nebo párů vodících mlád'ata, 226 mlád'at a 192 nehnízdících jedinců (Tab. 1).

Nehnízdící část východočeské populace starší jednoho roku z celkového počtu vzletných labutí činila 65,6 % (34,4 % hnízdících jedinců). Nejpčetnější letní východočeská shromaždiště nehnízdících nebo neúspěšně hnízdících labutí byla zjištěna na Ostruženském rybníku, nádrži Rozkoš a na Cukrovanském rybníku (Tab. 2).

Ve 47 labutích rodinkách bylo sečteno celkem 226 mlád'at. Páry nejčastěji vodily 4 mlád'ata, přičemž nejvíce jich v jedné rodince bylo zaznamenáno 8, a to na rybnících Buben a u Přestavlk (Tab. 3). Průměrný počet mlád'at v labutí rodince byl 4,8.

Dílním cílem sčítání bylo i zmapování výskytu barevné mutace „immutabilis“ v labutích rodinkách. Celkem bylo nahlášeno zbarvení u 213 mlád'at (44 rodinek). Poměr mezi bílé a šedohnědě zbarvenými mlád'aty byl 1 : 8 (11,3 % bílých mlád'at). Podíl labutích rodinek, které vodily alespoň jedno bílé mládě činil 22,7 % (Tab. 3).

Diskuze

V opakovaném sčítání labutí velkých ve východních Čechách, které proběhlo v roce 2001, byl zjištěn nižší počet labutí než v předchozím roce a to ve všech sčítaných kategoriích (Tab. 1). Stejně tak lokalit s výskytem labutí bylo zaznamenáno o třetinu méně. Jednou z příčin mohlo být i nižší pokrytí území, neboť v roce 2001 se zúčastnilo méně sčítatelů a tedy počet zkontrolovaných lokalit byl nižší.

Značný pokles nehnízdící složky populace oproti předešlému sčítání lze vysvětlit částečně tím, že ji tvoří převážně mladí a dosud nehnízdící ptáci, u nichž byli v letním období prokázány přelety na pelichaniště i mimo území ČR (HUDEC et al. 1994). Jejich přelety mohou být ovlivněny potravní nabídkou, která na východočeských rybnících nemusela být tak bohatá jako v předchozím roce a nehnízdící labutě pak hledaly letní útočiště jinde. Toto tvrzení podporuje i ten fakt, že v roce 2001 nevznikala tak početná letní shromaždiště nehnízdících jedinců jako v roce 2000 (Tab. 2).

Bíle zbarvená mlád'ata se vyskytovala v roce 2001 méně než v předchozích letech (Tab. 3). Rovněž byl zjištěn i nižší podíl rodinek s alespoň jedním bílým mládětem. Naopak průměrný počet mlád'at v roce 2001 byl nepatrně vyšší než v předchozím roce.

Ve východních Čechách sice celkové počty labutí částečně poklesly, ale nevýrazné výkyvy v jejich populační dynamice byly zaznamenávány už od poloviny 80. let minulého století (HORA 1988, SVOBODOVÁ & REŠL 2001). V roce 2001 byl zjištěn poměr hnízdících a nehnízdících labutí ze vzletné části populace 34 : 65 %. Shodný podíl byl zjištěn i u stabilizované populace labutí ve Skotsku v letech 1986–93 (BROWN 1999) a jen nepatrně nižší v izolované populaci na Hebridách v letech 1978 a 1979 (SPRAY 1991).

Vzhledem k zastoupení hnízdící a nehnízdící složky bychom mohli považovat východočeskou populaci labutě velké za stabilizovanou. Na druhou stranu do jaké míry však můžeme hovořit o samostatném fenoménu východočeské populace je velice obtížné stanovit. Od 2. poloviny 80. let

20. století jsou labutě kromě výše položených míst rozšířené po celém našem území (72% obsazenost kvadrátů) (ŠŤASTNÝ et al. 1996) a je zřejmé, že jednotlivé populace spolu splynuly. Počty labutí v jednotlivých regionech tak mohou být ovlivňovány pouhými přesuny ptáků mezi sousedními kraji.

Poděkování

Sčítání labutí velkých ve východních Čechách se zúčastnili členové České společnosti ornitologické, Českého svazu ochránců přírody, mládežnických organizací, okresních úřadů, muzeí a další. Rádi bychom touto cestou chtěli poděkovat všem, kteří nám jakýmkoliv způsobem se sčítáním pomohli.

Summary

In mid-June 2001, 56 breeding pairs (two pairs incomplete), 226 juveniles and 192 non-breeding adults (528 ind. in total) of the Mute Swan were recorded in eastern Bohemia. In comparison to the results from 2000, there has been a decrease in all census categories (the total population decreased by about 267 ind. – Tab. 1). The proportion of breeding part of the eastern Bohemia adult population of the Mute Swan was 34 % (non-breeding 66 %). The largest summer gathering sites of non-breeding individuals were on Ostruženský, Rozkoš and Cukrovarský Fishpond (Tab. 2). Most frequently, 4 juveniles were recorded per one breeding pair and the mean number of juveniles per one brood was 4.8. The proportion of grey-brown to white cygnets was 89 % : 11 %. The number of broods with at least one white cygnet in 2001 was 22 % in contrast to 47 % in 2000 (Tab. 3).

Literatura

- BROWN L. M., 1999: Measurements of the demographic parameters of the Mute Swan (*Cygnus olor*). *Swan Specialist Group Newsletter*, 4: 8-9.
- HORA J., 1988: Vznik a vývoj populace labutě velké (*Cygnus olor*) v ČR. In: *Vodní ptáci, Sborník referátů, Přerov 1987: 95-111.*
- HORA J., 1990: Základní informace o populaci labutě velké *Cygnus olor* (Gm.) v Jihočeském kraji. In: *Ptáci v kulturní krajině, Sborník referátů, České Budějovice 1989: 87-102.*
- HUDEC K. et al., 1994: Fauna ČR a SR. Ptáci 1 (2. přepracované a doplněné vydání). *Academia, Praha.*
- SPRAY C. J., 1991: Population dynamics of Mute Swans *Cygnus olor* in the Outer Hebrides, Scotland. *3rd International Swan Symposium, Oxford, IWRB, Slimbridge.*
- SVOBODOVÁ J., REŠL D., 2001: Výsledky sčítání labutě velké (*Cygnus olor*) ve východních Čechách v roce 2000. *Panurus*, 11: 19-26.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K., 1996: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985-1989. *H&H, Jinočany.*

Tab. 1: Počty labutí velkých ve východních Čechách v polovině června v roce 2000 a 2001.

Tab.1: Numbers of the Mute Swan in eastern Bohemia in mid-June in 2000 and 2001.

Rok/Year	Celkem/Total	Hnízdící páry/ Breeding pairs	Mláďata/ Juveniles	Nehnízdící jedinci/ Non-breeding ind.
2000	795	70*	282	374
2001	528	56**	226	192

* chybějící partner/missing partner

Tab. 2: Letní shromáždění labutí velkých ve východních Čechách v roce 2000 a 2001.

Tab. 2: Summer gathering sites of the Mute Swan in eastern Bohemia in 2000 and 2001.

2000		2001	
Lokalita, sčítatel/ Locality, observer	Počet labutí/ Numbers	Lokalita, sčítatel/ Locality, observer	Počet labutí/ Numbers
Bohdanečský ryb. (PU), Bílá Š.	114	Ostruženský ryb. (JC), Šoltys V.	55
Ostruženský ryb. (JC), Šťastný L., Smolík Z.	41	Rozkoš (NA), Diviš T.	36
ryb. Skříň (PU), Václavek J. ml.	19	Cukrovarský ryb. (JC), Prskavec K.	20

Tab. 3: Charakteristiky labutích rodinek ve východních Čechách v roce 2000 a 2001.

Tab. 3: Characteristics of the Mute Swan broods in eastern Bohemia in 2000 and 2001.

Rok/Year	2000	2001
Nejčastější počet mláďat v rodince/ Most common brood size	4	4
Průměrný počet mláďat/ Average brood size	4,5	4,8
Nejvyšší počet mláďat v rodince/ Largest brood size	10	8
Počet mláďat s nahlášeným zbarvením	238	213
% bílých mláďat/ Proportion of white cygnets	19,3	11,3
Počet rodinek s nahlášeným zbarvením	36	44
% rodinek s alespoň 1 bílým mládětem/ Proportion of broods with at least one white cygnet	47,2	22,7

Tab. 4: Lokality s výskytem labutě velké ve východních Čechách v roce 2001.**Tab. 4:** Occurrences of the Mute Swan in eastern Bohemia in 2001.

Okres/ District	Obec/Municipality	Lokalita/Locality	N	P	J	C	Sčítatel/Observer
CR	Ronov nad Doubr.	Utopenec	2	0	0	2	Bárta Fr.
CR	Trpišov	Brožek	2	0	0	2	Bárta Fr.
CR	Kochánovice	Hluboký	2	0	0	2	Bárta Fr.
CR	Kameníčky u Hlin.	Krejcar	1	0	0	1	Zvolánek Z.
CR	Bitovany		0	1	0	2	Bárta Fr.
CR	Hlinsko	Januš	0	1	0	2	Zvolánek Z.
CR	Hlinsko	Ratajské rybníky	0	1	1	3	Zvolánek Z.
CR	Lukavice		0	1	3	5	Bárta Fr.
CR	Běstvina	Běstvina	0	1	6	8	Bárta Fr.
CR	Heřmanův Městec		0	1	7	8	Bárta Fr.
CR	Třemošnice		0	1	7	9	Bárta Fr.
HB	Hranice	Stavenov	2	0	0	2	Bárta Fr.
HB	Břevnice u HB		1	0	0	1	Zvolánek Z.
HB	Habry	Haberský	0	1	4	6	Rychlý J.
HB	Jarošov	Jarošovský	0	1	4	6	Rychlý J.
HB	Jiříkov	Jiříkovský	0	1	6	8	Rychlý J.
HK	Písník u Správcic		0	1	1	3	Zajíc J.
HK	Nový Hr. Králové	Bířička	0	1	5	7	Hartmann R.
HK	Mokrovousy	obecní	0	1	7	9	Zajíc J.
HK	Písník u Správcic		0	1	7	9	Zajíc J.
JC	Lískovice	Temeník	2	0	0	2	Prskavec K.
JC	Dobrá Voda u Hořic	Cukrovarský	20	0	0	20	Prskavec K.
JC	Jičíněves	Liběšický	1	0	0	1	Bílek L.
JC	Volanice	Volanický	2	0	0	2	Bílek L.
JC	Slavhostice – Kopidlno	Smichovský	2	0	0	2	Bílek L.
JC	Vysoké Veselí	Smrkovák	4	0	0	4	Bílek L.
JC	Jičíněves	Zámecký	4	0	0	4	Bílek L.
JC	Ostružno	Ostruženský	55	0	0	55	Šoltys V.
JC	Kopidlno	Ledkovák	2	0	0	2	Smolík Z.
JC	Nečas	Nečaský	2	0	0	2	Smolík Z.
JC	Bílsko	Bělský	3	0	0	3	Smolík Z.
JC	Bukvice	Nohavička	4	0	0	4	Smolík Z.

Tab. 4: – pokračování.**Tab. 4:** – continue.

Okres/ District	Obec/Municipality	Lokalita/Locality	N	P	J	C	Sčítatel/Observer
JC	Mlýnec	Zrcadlo	8	0	0	8	Smolík Z.
JC	Jičín	Hádek	0	1	0	2	Šoltys V.
JC	Ostružno	Pazderna	0	1	0	2	Šoltys V.
JC	Vysoké Veselí	Sběř (Na Zádi)	0	1	3	5	Bílek L.
JC	Bartoušov	Dol. Bartoušovský	0	1	3	5	Smolík Z.
JC	Ostružno	Sklář	0	1	3	5	Šoltys V.
JC	Vojice	Vojický	0	1	4	6	Bílek L.
JC	Jičíněves	Liběšický	0	1	4	6	Bílek L.
JC	Ostružno	Turecký	0	1	4	6	Šoltys V.
JC	Kopidlno	Kníže (Zámecký)	0	1	4	6	Smolík Z.
JC	Lukavec u Hořic	Zákopský	0	1	6	8	Prskavec K.
JC	Třtěnice	Hluboký (u mlýna)	0	1	6	8	Bílek L.
JC	Jičín	Šibeňák	0	1	7	9	Šoltys V.
JC	Bartoušov	Hor. Bartoušovský	0	1	7	9	Smolík Z.
JC	Miletín	Buben	0	1	8	10	Prskavec K.
NA	Slavětín	Tuří	1	0	0	1	Diviš T.
NA	Jasenná		2	0	0	2	Diviš T.
NA	Jaroměř	Jaromeřský	4	0	0	4	Diviš T.
NA	Střeziměřice		0	1	0	2	Diviš T.
NA	Jetřichov	Hynčické	0	1	0	2	Vojkůvka J.
NA	Horní Ryníky	Brodský	0	1	3	5	Diviš T.
NA	Křínice	Šlégl	0	1	3	5	Vojkůvka J.
NA	Česká Skalice	Rozkoš	36	1	4	42	Diviš T.
NA	Křínice	Kačinec	0	1	5	7	Diviš T.
PU	Melice	pískovny	1	0	0	1	Tyller Z. a M.
PU	Přelouč	Labe	1	0	0	1	Tyller Z. a M.
PU	Nové Město n. Cid.	8 pískoven	3	0	0	3	Tyller Z. a M.
PU	Obědovice	Zmotálek	0	1	0	2	Tyller Z. a M.
PU	Semin	požární nádrž	0	1	4	6	Tyller Z. a M.
PU	Bohdaneč	Jílovky II	0	1	5	7	Tyller Z. a M.
PU	Bohdaneč	Bohdanečský	0	1	7	9	Tyller Z. a M.
RK	Černíkovice	Černíkovický	2	0	0	2	Hlaváček J., Bělka T.

Tab. 4: – pokračování.

Tab. 4: – continue.

Okres/ District	Obec/Municipality	Lokalita/Locality	N	P	J	C	Sčítatel/Observer
RK	Korunka	Velký Karlov	2	0	0	2	Hlaváček J., Bělka T.
RK	Opočno	Dolní zámecký	2	0	0	2	Volf V., Bělka T.
RK	Nová Ves u Albrechtic	Novoveský	0	1	0	2	Hlaváček J., Bělka T.
RK	Králova Lhota	Lhoťák	0	1	1	2	Zajíc J.
RK	Očelice	Křovský	0	1	4	6	Hlaváček J., Bělka T.
RK	Opočno	Broumar	0	1	5	7	Volf V., Bělka T.
RK	Bolehošť	Baba	0	1	6	8	Kollert P., Bělka T.
RK	Častolovice	7 malých ryb.	0	1	7	9	Bělka T.
RK	Přestavlky	2 ryb. u silnice	0	1	8	10	Bělka T.
SM	Troskovice	Rokytnický	1	0	0	1	Jasso L.
SM	Troskovice	Podsemínský	0	1	0	2	Jasso L.
SM	Troskovice	Vidlák	0	1	4	6	Jasso L.
SM	Sekyrkovy Loučky	Křížák	0	1	5	7	Jasso L.
SY	Třebáňov	retenční nádr.	2	0	0	2	Sopoušek K.
SY	Třebáňov	Škaredý	2	0	0	2	Sopoušek K.
SY	Mor. Třebová	Udánský starý	2	0	0	2	Sopoušek K.
SY	Jevíčko	Biocentrum	2	0	0	2	Sopoušek K.
SY	Tržek u Litomyšle	Šotka	3	0	0	3	Urbánek L.
SY	Svitavy	Horní	2	0	0	2	Mach J.
SY	Stašov	Horní	2	0	0	2	Mach J.
SY	Jedlová	Kmotřík	2	0	0	2	Mach J.
SY	Opatov	Mušlový	1	0	0	1	Polák M., Mach J.
SY	Třebáňov	Mlýnský	0	1	2	4	Sopoušek K.
SY	Hradec nad Svit.	dolní ryb.	0	1	3	5	Mach J., Kučerovi
SY	Jevíčko	přehrada Smolná	0	1	4	6	Sopoušek K.
SY	Maskom. Poličanka	Sádek	0	1	5	7	Mach J.
SY	Opatovec	Černý	0	1	5	7	Polák M., Mach J.
SY	Svitavy	Dolní	0	1	6	8	Mach J.
SY	Lačnov	Lačnovský	0	1	6	8	Mach J.
SY	Třebáňov	Nohavica	0	1	7	9	Sopoušek K.
Celkem/Total			192	56	226	528	